

LEOPOLD ZATOČIL

DOPIS ŠVÉDA A. RETZIA J. E. PURKYŇOVI Z R. 1835.

Přednosta brněnského fyziologického ústavu prof. MUDr. Vladislav Kruta, který připravuje vydání korespondence Jana Evangelisty Purkyně, postoupil mně k překladu kopie a později také originály tří švédských dopisů, uložených dnes v literárním archivu Národního musea pod č. 3832, jež pocházejí z Purkyňovy korespondence se švédským anatomem a anthropologem Andersem Adolfem Retziem.¹ Jeden z dopisů,² v němž se Retzius zmiňuje velice pochvalně o básnickém díle Pera Henrika Linga,³ zaujme také literárního historika a zasluhuje proto, aby byl otištěn a přeložen.⁴

Höglärade oskattbare vän!

Då ett bud till Tyskland nu erbjuder sig, så vill jag begagna mig af tillfället att afläga min taksägelse för de gunstigt öfversända Afhandlingen, det ena exemplaret de ooo Mammalium öfverlämnade jag till Wetenskap. Academien, den om benens byggnad Läkare Sällskapet. Jag kan ej beskrifva den glädje dessa afhandlingar hafva skent mig och flera. Jag har visat dessa uptäckter i mit microscop — äfvenså har jag nu fått se die Flimmerbewegungen. dessa uptäckter höra onekligen till de allraförnämsta i detta århundrade.

Stor fägnad var det att få de kära raderna af Herr Professorns fru gemäl. Tillåt mig att till henne öfversända en Hjelte digt öfver vår (Nordens) älstä tid som beskrifver Asarnes (Die Asen) invandring från Asien till Norden. Detta Poem anses vara Nordens Iliad och står här i stor reputation. Författaren är en redan berömd skald, som är stiftare af Gymnastik Institutet i Sverige. — Jag skulle vara högeligen fägnad om Herrskapet kunde läsa detta arbete.

Tillåt mig att som en utmerkt gran supplicera att äfven framdeles så vara i hög kommen, när några nya dissertationer utgå från Herr Professorns Microscopiska Institutet, ty det ligger mig klart i dagen att från detta håll de flesta och bästa uptäckter göras.

Min bror Magnus ber mycket hälsa.

Var god och hälså fru Professorskan och den lille snälle gossen

*från Eder tillgifvne vän och tjenare
A. Retzius*

Stockholm d. 15. April 1835

p. s. några ark fattas i slutet af anmärkningarna som ännu ej äro tryckta. När de utkomma skola de öfversändas.

Překlad dopisu:

Slooutný a velevážený příteli!

Poněvadž se nyní vypravuje poselství do Německa, chci této příležitosti použít, abych Vám vyslovil svůj dík za laskavě zasláná pojednání. Jeden exemplář de ooo Mammalium jsem odevzdal Akademii věd, pojednání o výstavbě kostí Lékařské společnosti. Nemohu ani popsát radost, kterou tato pojednání mně a mnoha jiným poskytl. Ukazoval jsem tyto objevy ve svém mikroskopu — stejně také já jsem zpozoroval die Flimmerbewegungen. Tyto objevy patří nesporně k nejpřednějším v tomto století.

Bylo velikým potěšením obdržet milé řádky od choti pana profesora. Dovolte, abych ji zaslal hrdinskou báseň o naší (t. j. severu) nejstarší době, která popisuje

příchod *Asů z Asie na sever*.⁵ Tato báseň se považuje za *Iliadu severu* a těší se u nás veliké vážnosti. Autorem je slavný již básník, který je zakladatelem tělocvičných ústavů ve Švédsku. — Byl bych nesmírně rád, kdyby panstvo mohlo číst tuto práci.

Dovoňte, abych jako soused Vámi vyznamenaný Vás požádal, abyste i v budoucnu na mne nezapomněl, vyjdou-li některé nové disertace z Mikroskopického institutu páně profesora; neboť je mi naprosto jasné, že právě s této strany se konají mnohé další a nejlepší objevy.

Můj bratr Magnus prosí, abych vyřídil pozdrav.

Pozdravujte paní profesorovou a malého hodného hochá.

Váš oddaný přítel a služebník
A. Retzius

Ve Stockholmu 15. dubna 1835.

P. S. Několik archů na konci poznámek, které ještě nejsou vytištěny, chybí. Až vyjdou, budou Vám zaslány.

Hrdinská báseň, o níž Retzius píše a kterou posílá darem paní Purkyňové, měla titul *Asarne*. Jde o nedokončený epos (viz Retziovo postscriptum), který vznikl v letech 1816—1833 a jehož účelem bylo, aby byla ve švédském národě vzniklá láska a úcta k staroseverské mythologii a k staroseverské minulosti vůbec. Autorem tohoto hrdinského eposu byl Per Henrik Ling (1776—1839), který se, jak známo, proslavil v oboru tělocviku jako hlasatel a učitel nových tělovýchovných method na podkladě anatomicko-fysiologickém a jako zakladatel tělocvičných ústavů ve Švédsku. Jeho dokonale vypracované metody byly zaváděny po celém světě;⁶ tak zvaný švédský tělocvik dělá ještě dnes svému původci všechnu čest. Ale jako básník je Ling téměř úplně zapomenut. Neudivuje nás ovšem výrok Retziův, že Lingova báseň byla svého času považována za *Iliadu severu* a že se — tehdy — těšila ve Švédsku veliké vážnosti, vždyť obdivovatelů Lingových eposů bylo tenkrát ve Švédsku velice mnoho. Proto nepřekvapuje, že se Lingovi dostalo za jeho básnické dílo převeliké pocty: stal se jedním z osmnácti členů švédské Akademie.

Ling patřil k tak zvanému Götiskému spolku. *Götiska förbundet*, založenému r. 1811, který vydával časopis *Iduna*. Göticism jako romanticko-vlastenecký směr měl pro další vývoj švédské literatury dosti značný význam; patřili k němu po jistou dobu dva skuteční básníci a vědci: Erik Gustaf Geijer (1783—1847) a Esaias Tegnér (1782—1846). Jinak se však činnost členů omezovala na vlasteneckou propagandu a na úkoly, souvislé s průzkumem staré historie, mythologie a poesie. Bylo v tom více nadšení a romantického zápalu než upřímné lásky k objektivnímu poznání vědecké pravdy (avšak to odpovídalo smyslu a duchu stanov vydaných Spolkem). Zaráží proto, že Ling býval uznáván jako básník většího formátu, ba že se dokonce mluvilo o jeho eposu jako o *Iliadě severu*... O Lingových velikých hrdinských eposech (Gylfe 1812—1814, *Asarne* 1816—1833), napsaných s ohromnou učeností, pronikavou znalostí staroseverské mythologie a v první řadě s vášnivou vlasteneckou tendencí, pronesl už současník Lingův, uvedený již Geijer, úsudek, který platí tím více i dnes: jde o obrovský básnický omyl, který uskutečňoval Ling s nepolepšitelnou tvrdošijností. Nesitelnější je Ling v lyrice, kde dovede uplatnit své citlivůstkářství, na př. v pastýřské hře *Kärleken* (Láska 1810). Jeho píseň *Tiggargossen* (Žebravý hoch 1800) byla kdysi velice populární.

Není známo, zdali Purkyňě Lingův epos, který dostal od Retzia, přečetl v originále a co o něm soudil. V německy psaných dopisech Purkyňových, adresovaných A. Retziovi, jejichž kopie byly ředitelstvím Královské knihovny ve Stockholmu ochoťně zaslány profesoru V. Krutovi, není o Lingovi a jeho eposu zmínky. Své poznámky, připsané na okraj Retziova dopisu, můžeme shrnout v konečný a dnes všeobecně platný soud, že totiž Lingova díla básnická, napěchovaná nepřehledným balastem mythologickým, mají dnes pouze historický význam.⁷

Poznámky

¹ Anders Adolf Retzius (nar. 13. 10. 1796 v Lundu, zemřel 18. 4. 1860 ve Stockholmu) byl od r. 1820 učitelem na veterinární škole ve Stockholmu, od r. 1824 profesorem anatomie a fysiologie na Karolinském institutu tamtéž. V jeho pracích týkajících se hlavně zkoumání a měření lebek pokračoval jeho syn Gustaf Magnus (1842—1919).

² Ostatní dva dopisy se týkají výhradně osobních přátelských vztahů a pak výsledků zkoumání ve vlastním oboru obou učenců. Obsah dopisu z 10. 5. 1834: Retzius sděluje Purkyňovi, že ho (Purkyňě) Lékařská společnost ve Stockholmu zvolila svým členem a že mu zároveň zasláá diplom. Dále mu co nejsrdčněji děkuje za přátelství a pohostinství, jehož se mu dostalo v rodinném kruhu Purkyňové za jeho studijního pobytu ve Vratislavi, a prosí o zaslání vědeckých pojednání. — Obsah dopisu z 1. 5. 1836: Retzius oznamuje, že posílá Purkyňovi tři preparáty, jež se mu podařilo zhotovit: 1. podélný řez dentis sapientiae; 2. příční řez téhož zubu; 3. dva řezy phalanx prima indicis (t. j. prvního článku ukazováku — dnes: phalanx distalis). Preparáty se velmi podrobně popisují a pisatel žádá, aby mu Purkyňě sdělil, co o nich soudí.

³ Viz o něm stručně OSN 16, 1900, 47 a n. — Hlavní spisy zabývající se tělocvičnou soustavou: *Gymnastikens allmänna grunder* (1834—1840; základní a směrodatné vydání z r. 1866) a *Soldat-undervisning i gymnastik och bajonet-fäkting* (1838). — Lingova díla byla vydána B. von Beskowem: *Samlade arbeten*, 3 sv. (s důkladnou biografií), 1859—1866. Do tohoto vydání byly pojaty jen spisy nejhlavnější a neznámější. Linga jako básníka ocenil a některé jeho dosud neuveřejněné drobnosti otiskl C. A. Westerblad: *Ling. Tidshistoriska undersökningar I—IV* (1913—1946). Nové příspěvky k biografii podal A. Wiberg: *Lingstudier* (Hyllén-Cavallinsföreningens årsbok) 1942.

⁴ Upozorňuji, že švédský pravopis tehdejší doby se liší od pravopisu dnešního, zčásti zjednodušeného.

⁵ Že Ásové, t. j. jistá část severogermánských bohů, přišli na sever z Asie, vypravuje Snorri Sturluson (1178—1241) ve své *Ynglinga-saze*, kap. 2. — O jednotlivých Ásech srov. Snorriho prosaickou Eddu, zejména kap. 20 až 32 (Snorri Sturluson: *Edda*. Udgiven af Finnur Jónsson, København 1926, 2. vydání). — K Ásům patří bohové: *Ódin, Thór, Baldr, Heimdall, Týr, Loki, Njörd, Freyr, Bragi, Höd, Vidar, Ali, Ull a Forseti*, z nichž *Njörd a Freyr* pocházeli původně z říše *Vanů*. Válka mezi *Asy* a *Vanu* skončila smírem a výměnou rukojmí.

⁶ Germanisty bude zajímat, že jeho dílo *Gymnastikens allmänna grunder* přeložil r. 1847 do němčiny vynikající germanista (hlavně spolehlivý vydavatel staroněmeckých památek) Hans Ferdinand Massmann (1797—1874), který byl také spoluzakladatelem turnerství.

⁷ Srov. také E. N. Tigerstedt, *Svensk Litteraturhistoria*, Stockholm 1948, str. 278: ... hans mycket omfattanska författarskap hör till det dödaste döda i svensk litteratur (jeho obsáhlá spisovatelská činnost patří k tomu nejmrtevějšímu mrtvému v švédské literatuře)

ПИСЬМО ШВЕДА А. РЕЦИЯ Й. Е. ПУРКЫНЕ ОТ 1835 Г.

Одно из трех писем, дошедших до нас из переписки Пуркыни со шведским анатомом и антропологом Андерсом Адольфом Рецией (1796—1860), заслуживает нашего внимания также с литературно-исторической точки зрения. Из письма, датированного 15-м апреля 1835 г., первоначальное звучание и перевод на чешский язык которого здесь впервые печатаются, интересно привести следующее место: „Это было большое удовольствие получить милые строчки от супруги господина профессора. Разрешите мне прислать ей героическую поэму о древнейшей нашей (т. е. Севера) эпохе, описывающую приход Азов из Азии на север. Эта поэма считается Илиадой Севера и пользуется у нас большим уважением. Автор — прославленный уже поэт, являющийся основателем физкультурных учреждений в Швеции. — Я был бы чрезвычайно рад, если бы его превосходительство могли прочитать этот труд.

Нам неизвестно, прочитал ли Пуркыне присланный ему эпос поэта Пера Генрика Линга (1776—1839) и какая была его оценка. Его шведский друг, конечно, разделял такое чрезмерно высокое мнение о достоинстве эпосов Линга далеко не один. Линг, автор эпосов *Асарне* и *Гилфе*, загроможденных всяческой мифологической дрянью, прославился как проповедник и учитель новых физкультурных методов на анатомическо-физиологическом основании, а также как основатель физкультурных учреждений в Швеции, однако как поэт он в настоящее время совсем забыт. Автор предлагаемой статьи обра-

щает внимание на то, что еще современник Линга, поэт и историк Е. Г. Эйер (1783—1847) весьма строго осудил мифоманию Линга в том смысле, что „дело идет о громадном поэтическом заблуждении, допускаемом Лингом и осуществляемом им с неисправным упрямством“.

Перевел: Роман Мразек.

**EIN BRIEF DES SCHWEDEN A. RETZIUS AN J. E. PURKYŇE
AUS DEM JAHRE 1835**

Von den drei aus dem Briefwechsel J. E. Purkyněs mit dem schwedischen Anatomen und Anthropologen Anders Adolf Retzius (1796—1860) erhaltenen Briefen entbehrt der vom 15. April 1835 datierte und hier erstmalig abgedruckte und ins Tschechische übersetzte nicht eines gewissen literarhistorischen Interesses. Retzius schreibt u. a.: »Große Freude herrschte wegen der lieben Zeilen von Frau Professor. Gestatten Sie, daß ich ihr ein Heldengedicht über unsere (des Nördens) älteste Zeit übersende, das die Einwanderung der Asen aus Asien nach dem Norden beschreibt. Dieses Gedicht wird für die Ilias des Nordens gehalten und steht hier in großem Ansehen. Sein Verfasser ist ein schon berühmter Dichter, der Gründer gymnastischer Institute in Schweden ist. Ich würde aufs höchste erfreut sein, wenn die Herrschaften diese Arbeit lesen könnten.«

Wir wissen nicht, ob Purkyně das ihm von Retzius übersandte Epos Aserne des schwedischen Dichters Per Henrik Ling (1776—1839) tatsächlich gelesen und sich ein Urteil darüber gebildet hatte. Sein schwedischer Freund stand damals mit seiner übertriebenen Meinung von dem Werte der Lingschen Epen bei weitem nicht allein. Heute allerdings ist P. H. Ling, der zum Götischen Bund gehörte, als Dichter gänzlich der Vergessenheit anheimgefallen, während er sich als Schöpfer der schwedischen Gymnastik dauernden Ruhm erworben hat. Verfasser betont, daß schon E. G. Geijer (1783—1847) über Lings Mythomanie in den Epen, die zwar das Nationalbewußtsein des schwedischen Volkes aufrütteln sollten, aber bis zum Überdruß mit mythologischem Ballast vollgepfropft waren, ein vernichtendes Urteil ausgesprochen hat: bei Ling handle es sich um einen riesigen poetischen Irrtum, den Ling mit unverbesserlicher Hartnäckigkeit durchzusetzen und zu verwirklichen bestrebt war.

L. Z.